

26.-27. Mart/March 2021.

VANREDNI DOGAĐAJI U ŽIVOTNOJ SREDINI, IZAZOVI, RIZICI I NEČUVENE POSLEDICE

Mirko Tešić, e-mail; livnicatesic@gmail.com

„Livnica Tešić“ d.o.o. Čatrnja, Bosna i Hercegovina

Stručni članak

Sažetak: Sanjali smo budućnost u kojoj će nauka, tehnologija, informatika i ekologija služiti čovječanstvu, a čini se da se dogodilo upravo suprotno. Tehnologija postaje “oruđe”, koje služi ideološkim zamislima, a čovječanstvo je svedeno na to da postane eksperimentalna „laboratorija“, u kojoj se te zamisli ostvaruju. Znamo da je 2020 godine pandemija kovid-19 pogodila svijet. Suočavajući se s globalnom krizom javnog zdravlja, Svjetska Zdravstvena Organizacija, SZO se odgovorno ponaša i pomaže svim zemljama koje su pogođene, pandemijom kovid-19. U današnjem vremenu rat možda nije baš prisutan u očima javnosti, ali se netradicionalne sigurnosne prijetnje kao što su terorizam, klimatske promjene i zarazne bolesti ne smiju zanemariti. Istorija ljudske civilizacije je u više navrata dokazala da čovječanstvo dijeli identičnu sudbinu. Danas u svijetu nijedna zemlja ne može sama prevazići različite izazove u kojima se čovječanstvo zateklo. Protiv pandemije treba zajedno da se borimo, a ostala pitanja kao što su mir i razvoj, rješavati međusobnom saradnjom.

Ključne riječi: kovid-19, krize, čovječanstvo,

ENVIRONMENTAL EXTRAORDINARY EVENTS, CHALLENGES, RISKS AND UNHEARD CONSEQUENCES

Abstract: We dreamed of a future in which science, technology, informatics, and ecology would serve humanity, and the opposite seems to have happened. Technology is becoming a “tool” that serves ideological ideas, and humanity has been reduced to an experimental “laboratory” in which those ideas are realized. We know that in 2020, the kovid-19 pandemic hit the world. Faced with the global public health crisis, the World Health Organization, WHO is acting responsibly and helping all countries affected by the kovid-19 pandemic. Nowadays, war may not be too present in the eyes of the public, but non-traditional security threats such as terrorism, climate change and infectious diseases must not be ignored. The history of human civilization has repeatedly proven that humanity shares an identical destiny. Today, no country in the world alone can overcome the various challenges facing humanity. We should fight the pandemic together, and other issues, such as peace and development, should be addressed through mutual cooperation.

Keywords: kovid-19, crises, humanity

UVOD

Vrijeme velike nestabilnosti i trajne neizvjesnosti je vrijeme u kome živimo i u kome ćemo nastaviti živjeti još dugo godina. Pretnje poput terorizma, različitih oblika kriminala, unutrašnji sukobi i druge pretnje koje karakterišu slabe države, ekonomske i ekološke krize, sve one će još dugo pratiti čovječanstvo. Sa druge strane sve je jasnija i činjenica da je neophodno da se neke stvari iz korijena promjene, kako bi se odклонile prepreke novoj metodologiji, koja je adekvatna vremenu u kome živimo i u kome mislimo da ćemo nastaviti živjeti. Jedina konstanta u trendu globalizacije je upravo promjena, a da bi se postojeće stanje prilagodilo čovječanstvu, potrebno je da jedine konstante za to budu promjene i razvoj. Čovjek neće sebi da postavi pitanje o tome šta je vrijedno da se spozna, ali zna da posjeduje znanje za koje bi mogao poželjeti da ga nije pronašao i da se u njemu nije prosvjetlio. Neka znanja izazivaju svakovrsna razaranja, smrt čovjeka ili svega živoga na Zemlji. Neka znanja izazivaju strah, jer ako je znanje moć, onda nas ono susreće u obliku spoznaje, transparentije i povezanosti. Okolinska katastrofa je, prema tome, anticipirana u epistemološko-metafizičkoj katastrofi. Ona nije proizvod samo zloupotrebe nauke i tehnike, već je povezana s principima organizacije ljudskih društava i principima razumijevanja svijeta.

Pandemija i ekonomska kriza neće čekati, stoga nema mjesta čekanju ni kod vlasti. Ključno je Rast privrede je u Bosni i Hercegovini, Republici Srpskoj, i prije pandemije bio ugrožen, s usporavanjem privrede zbog posljedica globalnih ekonomskih trendova i ekonomskih kretanja u eurozoni u periodu 2018. i 2019. Povrh strukturnih slabosti zemlje, uključujući nizak nivo konkurentnosti i slabo poslovno okruženje, došla je pandemija virus korona-19. Nadanjem da će pandemija brzo nestati, nije se ni pomislilo da će nanijeti veliku štetu privredi. Prvi put u novijoj historiji Svijet bilježi pad privrede i općenito razvoja. Najveću štetu su pretrpjeli sektori koji se oslanjaju na usluge poput turizma, ugostiteljstva, trgovine, prevoza i skladištenja, kulturne i kreativne industrije, kao i radno intenzivne industrije. Posljednjih godina otkriven je potencijal turizma da postane pokretač privrede, a sada je posebno teško pogođen pandemijom. Broj međunarodnih turista u Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj, između januara i juna 2020. Godine smanji se za 71 posto u odnosu na period iz 2019 godine. Ugrožene su hiljade radnih mjesta u turističkoj industriji, a prihod od turizma opadaju za goovo 80 posto. Zbog svojih ograničenih resursa za ublažavanje finansijskih gubitaka izazvanih pandemijom, srednja, mala i mikro preduzeća, kao brojnija u bosanskohercegovačkoj privredi, teže su pogođena u odnosu na velika preduzeća. Vlasnici malih i velikih preduzeća zabrinuti su zbog kontinuirane neizvjesnosti. Nadamo se da je period zabrana kretanja i restriktivne mjere iza nas. Ipak, vremena pred nama bit će izazov za preduzeća u bosanskohercegovačkoj privredi, a najviše kao rizik o otpuštanja radnika, koja su stalna prijetnja.

1. NEPOZNATE PROGNOZE IDU PREMA ČOVJEKU I PRIRODI

Epidemija je iznenadila cijeli Svijet, izolirala države od država, ljude od ljudi, nauku od učenika, život bez komuniciranja, između stanovništva. Poslije pandemije čovječanstvo mora znati šta je to što nam donosi buduće vrijeme, kakvu budućnost možemo očekivati. Zato se dramatisiranje naučne spoznaje odvija u više pravaca. Najznačajniji je svakako onaj u

26.-27. Mart/March 2021.

modernoj epistemologiji¹, kao i onaj u modernoj ekologiji. Pravac u modernoj epistemologiji nije dovoljno istražen. Drugi pravac koji predstavlja osmišljavanje okolinskih problema kulturnoj mjeri, svjedoči o ne zaobilaznosti savremenog pitanja o društvenim promjenama koje degradiraju biosferu. Okolina već predstavlja normativ za jednu opštu problematiku koja se tiče zajednice života, mogućnosti života i potreba za životom čovjeka i prirode u kulturalnom prostoru zajedničke istorije.

Pokazalo se korisnim razumijevanje okoline u smislu traženja jedne filozofske politike mira, u smislu pitanja o sposobnosti ili ne sposobnosti ljudskog duha da svijet učini podnošljivim. Zatim razumijevanje okoline u smislu pitanja da li struktura našeg mišljenja uopšte odgovara strukturi svijeta u kojem čovjek živi. Dokle god vlada ubjeđenje da nauka praktikuje primat subjekta i um kao agresivnost i osvajanje, čovjek će biti njen zaljubljenik u politici, ekonomiji, nauci i tehnologiji. Neće se doći do iskustva da nema iskorištavanja prirode bez iskorištavanja i oštećenja čovjeka. Može se utvrditi da to više nije stvar domišljanja, nego djelatnosti slobodnih ljudi koji se žele izboriti za stvaranje nove okolinski utemeljene civilizacije, koja ne bi imala vezu sa smrću prirode i čovjeka. Čovjekov napredak i razvoj kao sjena prate druge pojave, ili nuspojave, koje prijete ugrožavanjem pa čak i uništenjem uslova života. Nekontrolisani zanos i vjera u moć tehnike i tehnologije izokrenuli su napredak u svoj antipod. Danas još uvijek raste novo, pozitivno saznanje. Što više čovjek može to je veća njegova etička i moralna odgovornost. Sadašnje opustošenje prirodnih resursa pokazatelj je i lošeg stanja ljudski odnosa i sadašnje ljudske ne kulture, individualnog i kolektivnog egoizma. U vrijeme zanosnog oduševljenja nad sveukupnim naglim razvojem nastala je izreka: "Čovjek smije sve što može, a ne mora ništa." Nije trebalo dugo čekati otrežnjavajuće pitanje: „Smije li čovjek sve što može?“ Odnosno: "Je li sve ono što je tehnički moguće, ujedno i etički, moralno moguće", tj. Moralno dobro za dobro čovjeka i svijeta u kojem živi? Gledano tehnički, čovjek može razoriti zemlju; ali smije li to i etički?² Dalja istorija odnosa čovjeka i prirode obilježena je međusobnim skladnim odnosom. Priroda je za čovjeka bila edenski vrt, raj na zemlji, a čovjek je bio pastir, onaj koji nad svime bdije. Bliža istorija odnosa čovjeka i prirode obilježena je uzajamnim sukobima. Do ne tako davno priroda je imala premoć nad čovjekom, silinom svojih prirodnih moći. Susret s prirodom, u tom razdoblju, bio je za čovjeka sukob s nerazumim, jačim i nepomirljivim silama.

1. Epistemologija: predstavlja oblast filozofije koja se bavi istraživanjem mogućnosti, korene nastanka i domete ljudskog saznanja.
2. Mijanović K, Okolinska etika za inženjere i menadžere . Sarajevo 2010.

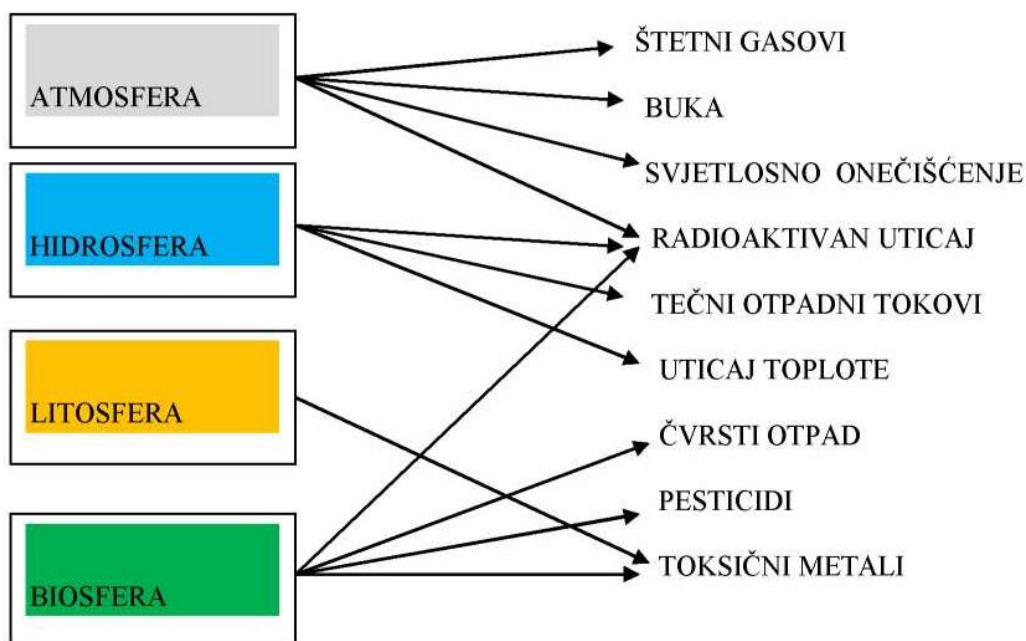
2. ŠTETNE POSLEDICE

Ne moguće je nabrojati i opisati sve vrste negativnog uticaja koja dospjevaju ili mogu dospjeti u životnu sredinu, njihovu interakciju s životnom sredinom i posljedice toga. Potrebno je naglasiti da neka vrsta negativnog uticaja ne djeluje samo na jedan ekosistem već su uticaji isprepleteni kako je grafički prikazano³.

26.-27. Mart/March 2021.

Elementi životne sredine

Vrste negativnog uticaja

Grafik br.1: Prikaz uticaja različitih vrsta negativnih uticaja na životnu sredinu

Treba pouzdano pojasniti uticaj različitih izvora negativnih uticaja na abiotske (nežive) i biotske (živi svijet) resurse i zdravlje ljudi, objasniti osnovne fizičke, fizičko-hemijske procese kao i izbor procesne opreme za obradu otpadnih tokova u cilju zaštite životne sredine. Pored emisija u vazduh, vode, zemljište, pravilno upravljanje otpadom je veoma bitan faktor za sprečavanje negativnog uticaja na životnu sredinu. Upravljanje otpadom je jedna od glavnih odgovornosti zajednica kako u urbanim tako i u ruralnim područjima, a osnovni cilj programa upravljanja otpadom je minimizacija zagađenja životne sredine kao i upotreba otpada kao resursa. Iako je generisanje otpada po stanovniku u zemljama u razvoju manje nego u razvijenim zemljama, ograničena je odgovornost koju poseduje lokalna uprava da manipuliše otpadom. Zadati ciljevi se mogu ispuniti primenom metoda ili tehnika koje zajednica dugoročno može da sprovodi. Pod tim se podrazumeva sistemski pristup s jedne strane razvoju, a s druge strane zaštiti životne sredine, koja podrazumjeva monitoring i niz preventivno korektivnih aktivnosti saglasno važećoj zakonskoj proceduri.

2.1 Ekološke bezbjednosti kod nas i u svijetu

Lični stav je zasigurno određena prizma kroz koju posmatramo svijet oko sebe, ali često griješimo, jer stvari nevidimo onakve kakve one jesu, već onako kakvi smo mi i kako se osjećamo u datom vremenu. Stavovi se stiču iskustvom i učenjem. U lošem primjeru možemo razviti negativan stav a to je onda rizik. Rizik⁴ je trajno svojstvo ljudskog bivstovanja, ali nikada nije zadobio takve razmjere, koje autoritarna forma globalizacije samo uvećava, opasnost od ekološke katastrofe, totalno uništenje proizvedeno nuklearnim, biološkim i

26.-27. Mart/March 2021.

hemijskim oružjem, maligni rast siromaštva i sukoba civilizacija, globalni terorizam. Ove pošasti koje prate čovječanstvo, sa nesrećama i krizama koje potresaju svijet. Postavlja se realno pitanje, da li ljudi imaju, znanja, sposobnost i stvarnu materijalnu moć da ih zaustave. Istorijska svijest ukazuje na višeznačajnost nauke, koja otkriva da se u modernoj epistemologiji kriju opasnosti i veliki rizici. Ona nema mjerila za razlikovanje dobrog od zlog, jer je podjednako upletena u stvaranje i razaranje. Nauka nema rješenja za moralne i humane probleme. Ona je u službi rada, napretka, pa i katastrofe: okolinske, demografske, političke, ekonomske i tehničko-tehnološke. Napretkom nauke i primjenom tehnologije čovjek je, na nekim nivoima, dostigao i zaobišao sile prirode. Sada može nad prirodom vršiti plansko i sistematsko nasilje. To čineći, došao je u povlašten, ali i u grešni odnos s prirodom. Krajnji ishod pokazao se poraznim i za prirodu i za čovjeka. Dakle, brojna teorijska i praktična istraživanja sadašnjeg stanja ekološke bezbjednosti kod nas, ukazuju da je ona na niskom nivou i da je opterećena brojnim faktorima: političko-socijalnim, ekonomskim, tehničko-tehnološkim i drugim. Antipod tome je postojeći ustavni, krivični i međunarodni pravni okvir u koji je smeštena eko-bezbedonosna situacija, koji nije potpuno definisana, ali bi se moglo učiniti adekvatnim i dovoljnim za postizanje određenog nivoa stanja ekološke bezbednosti, u koliko bi bio dosledno implementiran u društvenu stvarnost. Nauka i osobe višeg naučnog statusa treba da ubuduće primjenjuju praksu koja je primjenjivana u periodu uticaja pandemije u Svijetu. Rečeno nam je da nosimo zaštitne maske i održavamo fizičku distancu, kako bih izbjegli prenos zaraznih bakterija. Svjetsko stanovništvo je poslušalo, SZO⁵ i njihove mjere jel se smatralo da će ta poslušnost dovesti do ispunjenja cilja i smirivanja epidemije. U kriznim situacijama, bez poslušnosti nebi se došlo do cilja. Proširenjem znanja, povećanjem osjetljivosti o životnim okolnostima možemo uticati na sebe i druge da se ponašamo maksimalno odgovorno, čak i više od naših očekivanja.

4. Rizik je kalkulirana prognoza moguće štete odnosno u negativnom slučaju gubitka ili opasnosti. Biti pod rizikom znači biti subjekt štete nekog procesa ili aktivnosti. Stupanj rizika je funkcija vjerojatnosti i opasnosti od štete. S obzirom na brojnost načina na koje se ljudima može naškoditi, većina je cijelo vrijeme pod određenim stupnjem rizika. Osim ljudima, pojam rizik može značiti i mogućnost da ugrozi imovinu, životinje, prirodno okruženje (rizik od trajnih posljedica zagrijavanja zemlje).

5. Svjetska zdravstvena organizacija, SZO (engl. World Health Organization, WHO) posebna je organizacija Ujedinjenih naroda koja djeluje kao koordinirajuće tijelo međunarodnog javnog zdravstva. Sjedište joj je u Ženevi u Švicarskoj. SZO su osnovali UN 7. travnja 1948. godine čime je od tada poznat još kao i svjetskog dana zdravlja. Dokumente o osnivanju organizacije potpisale su 63 države.

2.2 Prirodno zagađenje ili vanredni događaji

Prema podacima WHO-svjetske zdravstvene organizacije 1,4 milijarde ljudi u gradovima širom svijeta udiše zrak koji ne zadovoljava WHO standarde. Vazduh može biti zagađen na prirodni i vještački način. Prirodno zagađenje dolazi kao vanredni događaji⁶ ili elementarne nepogode nastupa usljed prirodnih procesa koji se događaju u zemlji, vazduhu i vodenim sredinama. Rezultat su biološke aktivnosti u tim sredinama npr. velike količine padavina, oksidacija, požari i vulkani, potresi i dr. Gasove koji tada nastaju (SO₂, NO, CO, CO₂, O₃) eliminiše vazduh svojim prečišćavanjem i tako ne predstavljaju problem. Unos organskih materija koje podstiču produkciju u vodene ekosisteme (N-azot, P-fosfor, Na-natrij, K-kalij) Posljedica eutorfikacije poremećaj biološke ravnoteže slika br.1

26.-27. Mart/March 2021.

Slika, br.1. poremećaj biološke ravnoteže, veliko zagađenje vode,

Slika. 2, Vještačko zagađenje prirodnih resursa

6. vanredni događaj je nesreća izazvana elementarnom nepogodom i drugim nesrećama, koja može da ugrozi zdravlje i živote ljudi i životnu sredinu; a čije posledice je moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih organa i službi;

2.3. Vještačko zagađenje ili nesavjesno obavljanje rada

-Nastaje antropogenim⁷ uticajem, (KOVID-19)

-Atmosferski vazduh je zagađen dvojako:

-Intenzivniji atomski eksperimenti povećali su radioaktivnosti atmosfere

što u nekim područjima ugrožava život,

Izgradnja industrijskih postrojenja, povećanje vozila na tečna goriva, mijenja se prirodni sastav atmosfere, raste količina štetnih gasova i supstanci i to: CO, CO₂, SO_x, NO_x, čestice prašine, metala, aldehidi, hlor, hlor-florovodonici, benzol, azbest, fluoridi, radionuklidi i pravljanje i pružaju mogućnost izlaza na kraj sa brojnim izazovima koje ona nosi sa sobom su rezultat,

26.-27. Mart/March 2021.

opadanje kisika ; slika br.3 Svi ovi načini koji su pobrojani i opisani omogućavaju lakše upravljanje vanrednim situacijama⁸ i lakše mogućnosti izlaza na kraj sa brojnim izazovima koje ona nosi sa sobom.

3. UTICAJ KORONA KRIZE NA TRŽIŠTE RADA

Izveštaji međunarodne organizacije rada Ujedinjenih nacija (MOR) procjenjuje da je zbog pandemije virusa korona u drugom kvartalu 2020. Godine izgubljeno oko 11 odsto radnih sati širom svijeta. To je 305 miliona radnih mjesta s punim radnim vremenom, navodi se u aktuelnom izveštaju pod nazivom kovid-19 i tržište rada, koji je međunarodna organizacija rada predstavila u Ženevi. Posebno su pogođeni mladi između 15 i 24 godine. Njima nije bilo lako ni prije pandemije, nezaposlenost u toj starosnoj grupi natprosječno je visoka, a mnogi rade za manje novca, bez ugovora i socijalne sigurnosti, često na lokalnim tržištima ili u uslužnim djelatnostima. Ti mladi ljudi će sada biti brže i teže pogođeni od drugih. (Gaj Rajder generalni direktor MOR-a Međunarodna organizacija rada), navodi da su mladi ljudi trostruko pogođeni zbog pandemija krize. Oni gube posao, njihovo obrazovanje ili dalje usavršavanje je prekinuto ili pak otežano, a za one koji sada završavaju školu i traže posao, posla nema.

Sva ispitivanja pokazuju sljedeće: ako ljudi na početku svog profesionalnog života dugo ne mogu da rade, to onda izaziva posledice koje često traju decenijama, oni to ne mogu nikad više nadoknaditi. Mlade žene su, posebno teško pogođene, jer one često rade u ugostiteljstvu ili trgovini. Mlade žene su i prije pandemije bile zapostavljene, a sada je njihova situacija posebno opasna. Kako bi se šteta smanjila i spriječilo da čitava jedna generacija dugoročno odrasta zapostavljena MOR zahtijeva da vlade djeluju brzo i efikasno. Suočićemo se s ogromnim društvenim rizikom ako se u obnovi nakon pandemije ne budemo posebno pobrinuli za te mlade ljude.

7. Antropogeni faktori – faktori koji se odnose na dejstva koja na živi svet vrši čovek. Ta dejstva mogu biti posredna koja menjaju fizičko-hemijske i biološke uslove sredine i neposredna koja deluju direktno na organizme.

8. Upravljanje vanrednim situacijama predstavlja usmeravanje subjekata zaštite i spasavanja u izvršavanju njihovih obaveza

A to bi moglo da se izvede kroz forme specijalnih programa obrazovanja ili uz garantovanje radnih mjesta da nebi došlo do napuštanja svojih domova, i odlaska u druge zemlje. Neophodno je da se mladi obrazuju, jer veći stepen znanja pruža i veću konkurentnost na tržištu rada, uz cijeloživotno učenje. Danas postoji tržište rada, moraju se mjenjati zanimanja i poslovi, mora se mnogo učiti i čak takmičiti u znanju, pogotovo u ovakvim kriznim vremenima kada je mala ponuda radnih mjesta, a velika potražnja. Bez obzira koliko je digitalizacija i najmodernije IT, stigla i kod nas u preduzeća, ljudi su ti koji upravljaju modernim fabrikama. Fabrika budućnosti nije bez ljudskog potencijala. Mladim ljudima treba poručiti neka izađu iz zone komfora i upoznaju sve prilike koje im se nude, bez obzira da li univerziteti bili javni ili privatni. Uz diplomu, biznis sektor zahtjeva vještine i kompetencije, pa budite slobodni učiti od najboljih i najkvalitetniji. Svi se slažemo da su mladi bogatstvo i resurs koji treba biti iskorišten u najbolje uloge.

26.-27. Mart/March 2021.

5. ZNAKOVI OPRAVKA POSLIJE MJERA ZA PRESTANAK PANDEMIJE

Znakove oporavka privrede možemo očekivati tek kada se proglasi prestanak opasnosti od kovida-19. Oporavak privrede će najviše zavisiti od situacije u zemljama zapadne Evrope kao vodeće privrede. Mišljenja sam da je nezahvalno prognozirati kada bi se mogao dogoditi oporavak BiH privrede, jer se još ne zna do kada će pandemija virusa korona trajati. Pandemija traje daleko duže od prvih najava, i niko ne zna koliko će štetu nanijeti privredi BiH RS, i širom svijeta. Kada se pomene nastala šteta od pojave virusa korona, ne postoji nijedno preduzeće u svijetu koje nije, direktno ili indirektno pogođeno pandemijom širenja virusa korona. U ovako teškim okolnostima i na specifičnost situacije, ne možemo posmatrati ni grane privrede, jer svi bilježe pad proizvodnje i prihoda. Najteže posljedice pandemije su pretrpjele uslužne djelatnosti, a to su; ugostiteljstvo, turizam i prevoz putnika u svetri oblika, drumski, vođeni i vazdušni. Uslužne djelatnosti su najviše otpustile radnika, pa je to još teža situacija za oporavak. Prerađivački sektor je prošao bolje u pogledu poslovanja i zadržavanja radnika, čak neke kompanije bilježe i rast proizvodnje i broja zapošljavanja.

Konkurentnost zemlje je njena sposobnost da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uslovima održi ravnotežu trgovinskog računa platnog bilansa, dinamičan privredni rast koji kroz povećanje realnih zarada i kreiranje radnih mjesta vodi povećanju životnog standarda stanovništva. Dakle, konkurentne zemlje odlikuje dinamičan privredni rast, rast zapošljavanja, rast zarada, proizvodne investicije, briga za životnu sredinu, uz ono što se podrazumjeva, a to je uravnoteženost uvoza i izvoza bez rasta spoljnog javnog duga.

ZAKLJUČAK

Sada je više nego ikada, potrebno što više razgovora o novim idejama, izazovima, rješenjima, prijedlozima, savjetima, te razmjeni regionalna i domaća iskustava, prakse i znanja. „Čovjek ne može a da ne komunicira.“ Teme trebaju biti raznovrsne, od odnosa sa javnošću, do najvećih saznanja, gdje su zastupljene nove tehnologije, preduzetništvo, kreativnost, dakle sve ono što bi činilo bogatu i kreativnu industriju. Mnogi su u nedoumici šta i kako dalje, u smislu uticaja globalne krize na posao, karijeru i život, tako da im možda upravo pozitivni predavači svojim izlaganjem pomognu u ovim izazovnim trenucima. Dobri predavači treba da inspirišu i motivišu stanovništvo za rad, razvoje i uspjehe. Moramo se brzo prilagođavati promjenama, da moramo cijeliti sebe, svoje zdravlje isto tako brinuti i za druge, tako bismo ojačali pozitivne vrijednosti u društvu. U svakom slučaju, moramo se prilagoditi promjenama i dati sve od sebe, da iskoristimo maksimum od date situacije i da pokažemo moć transformacije. Pandemija i ekonomska kriza neće čekati, stoga nema mjesta čekanju ni u kom segmentu. Zato sve vlade svijeta treba da zaštite radna mjesta u privatnom sektoru kako bi se osigurala osnova za srednjoročno planiranje otvaranja novih radnih mjesta, za one koji su nezaposleni, ili su ostali bez posla zbog (kovida-19). Takođe vlasti na svim nivojima treba da podrže, proizvodni sektor kako bi bio konkurentniji na svjetskom tržištu. Gubitak samopouzdanja prikriva ritualizacijom vlastite tehničke i tehnološke moći. Opreznost je samo bojažljivo izbjegavanje vidljivih prepreka. Nema ništa zajedničko sa razboritošću i razumijevanjem svijeta, u današnje vrijeme

26.-27. Mart/March 2021.

čovjek je poremetio prirodnu ravnotežu do trajno kobnih razmjera. Uništava biljni i životinjski svijet sa okrutnošću koja graniči sa bezumljem. Postoji strukturna ne srazmjernost između čovjeka i zemlje, ugrožene su ljepote, korisnost i plodnost zemlje i prirode uopšte. Postoji duboka sumnja u čovjekovo djelovanje na eko-sisteme posredstvom nauke i tehnike. Tehnološka euforija samo prikriva okolinske poteškoće, opasnosti, odsustvo etike u nauci i odgovornosti za nauku koja se danas pojavljuje kao jedina sila, ona koja u sebi sjedinjuje sve druge sile; legislative, egzekuciju i jurisdikciju. Čovjekov zadatak je da se umno ponaša, da brine da se održi poredak u prirodi, te dinamično uzajamno djelovanje između prirodnih i kulturnih sistema. U ovom pogledu moderna iskustva dokazuju da je ta ideja ne osnovana, da pripada onim velikim pričama tradicionalne metafike. Novija istraživanja otkrila su neriješene probleme. Da bi se ti problemi kritički razmotrili, potrebno je pregledati istorijske i društvene naslage koje prikrivaju druge mogućnosti nauke, jedne epistemologije koja po svojoj strukturi nije protivriječnost sa prirodom i čovjekom.

Svakako da je ovo moguće obezbjeđiti ali samo na nivou najvećih nivoa vlasti, koje bi preko lokalnih jedinica imali prave informacije, samo prava informacija je korisna i imaće veliku ulogu u razvoju. U zemljama u tranziciji, često se dešava da postoji nedostatak adekvatnih informacija, što se na neki način može nadoknaditi jedino upotrebom posebnih analitičkih metoda, kao što je analiza, prošlog i sadašnjeg stanja kao i mogućeg rizika. Prognoze izrađene na ovakav način omogućavaju donošenje pravovremenih odluka od strane donosioca odluka.

Literatura

1. Mijanović K, Okolinski pristup proizvodnim sistemima, Tešanj 2008.
2. Mijanović K, Okolinska etika za inženjere i menadžere . Sarajevo 2010.
3. Nešković, S, Ekološki menadžment, Beograd: Visoka škola PEP,2010 .
4. Nešković.S. Ekologija i menadžment životne sredine. Beograd:VPŠ ČAČAK.2011
5. Jusufrić, I., Bioćanin, R.,Otpad i održivi razvoj . IUT Travnik 2012.
6. Tešić, M., 2013, Zatvorenim materijalnim tokovima do smanjenih emisija u proizvodnji na primjeru „LIVNICE TEŠIĆ“ „Magistarski rad,
7. 1.Izvor NN, 02.oktombar 2020. Godine.Steliana Nedera, rezidentna predstavnik UNDP-a u BiH.